

Samen sturen op natuur

in de grote wateren

Natuurwinst als gezamenlijke opgave

LIFE IP
} Deltanatuur

Inhoud

Voorwoord	3
1. Inleiding	4
1.1 Werk je aan natuur ... raak je andere belangen. En andersom.	5
1.2 Effectief sturen op natuurwinst: nieuwe ingrediënten	5
2. Sturing en samenwerkingsverbanden onder de loep	6
2.1 Inzichten uit de wetenschap	7
2.2 Inzichten uit de praktijk	8
3. Ingrediënten voor effectief sturen op natuurwinst in de grote wateren	10
3.1 Zeven tips voor effectief sturen op natuur	11
3.2 Samenhang met Natuurwinstplan Grote Wateren 2021	15
4. Nieuwe stappen	16

Voorwoord

Met veel plezier bied ik u hierbij het inspiratieboek Samen sturen op natuur aan. Dit inspiratieboek en het Natuurwinstplan Grote Wateren vormen samen de centrale eindproducten van het programma Life IP Deltanatuur. Life IP Deltanatuur heb ik ervaren als een bijzondere reis met een inspirerende stuurgroep. Waar die reis uit zou komen, was een gezamenlijke zoektocht die vroeg om 'omdenken' en nieuwe ideeën.

Op het eindresultaat kunnen we allemaal trots zijn: praktische ideeën over hoe we de grootste natuurwinst kunnen boeken, in de afzonderlijke Natura 2000-gebieden en in het geheel van deze gebieden (het Natuurwinstplan) én hoe we daar met verschillende partijen effectief op kunnen sturen: dit inspiratieboek!

Beide producten gaan uit van dezelfde kerngedachte: we hebben robuuste ecosystemen nodig die passen bij de natuurlijke processen in een gebied of watersysteem. Dat vraagt inzicht, flexibiliteit en leren omgaan met de onvoorspelbaarheid van de natuur. Het vraagt ook om duidelijke keuzes: bijvoorbeeld om het ecosysteem als sturend principe te hanteren (samen met water en bodem) en standaard natuurinclusief te werken.

Sturen op natuur doen we op allerlei niveaus: in het beleid, bij de gebiedsgerichte uitwerking en in programma's en projecten. Dit inspiratieboek geeft voor al deze niveaus tips om met de betrokken partijen gemakkelijker en effectiever tot natuurwinst te komen.

We zijn tot deze tips gekomen met hulp van wetenschappers en vooral ook door te leren van concrete veldprojecten die we als de kraamkamers van de nieuwe aanpak beschouwden. Hoe je effectief stuurt op samenhang en samenwerking, moet je tenslotte in de praktijk ervaren. De inzet en het leiderschap van collega's in die concrete veldprojecten is dan ook bepalend geweest voor het succes.

Ik ben ervan overtuigd dat dit inspiratieboek samen met het Natuurwinstplan behulpzaam zal zijn voor beleidsmakers, opdrachtgevers en uitvoerders van projecten bij de mooie opgave om de natuur van Nederland sterker en robuuster te maken.

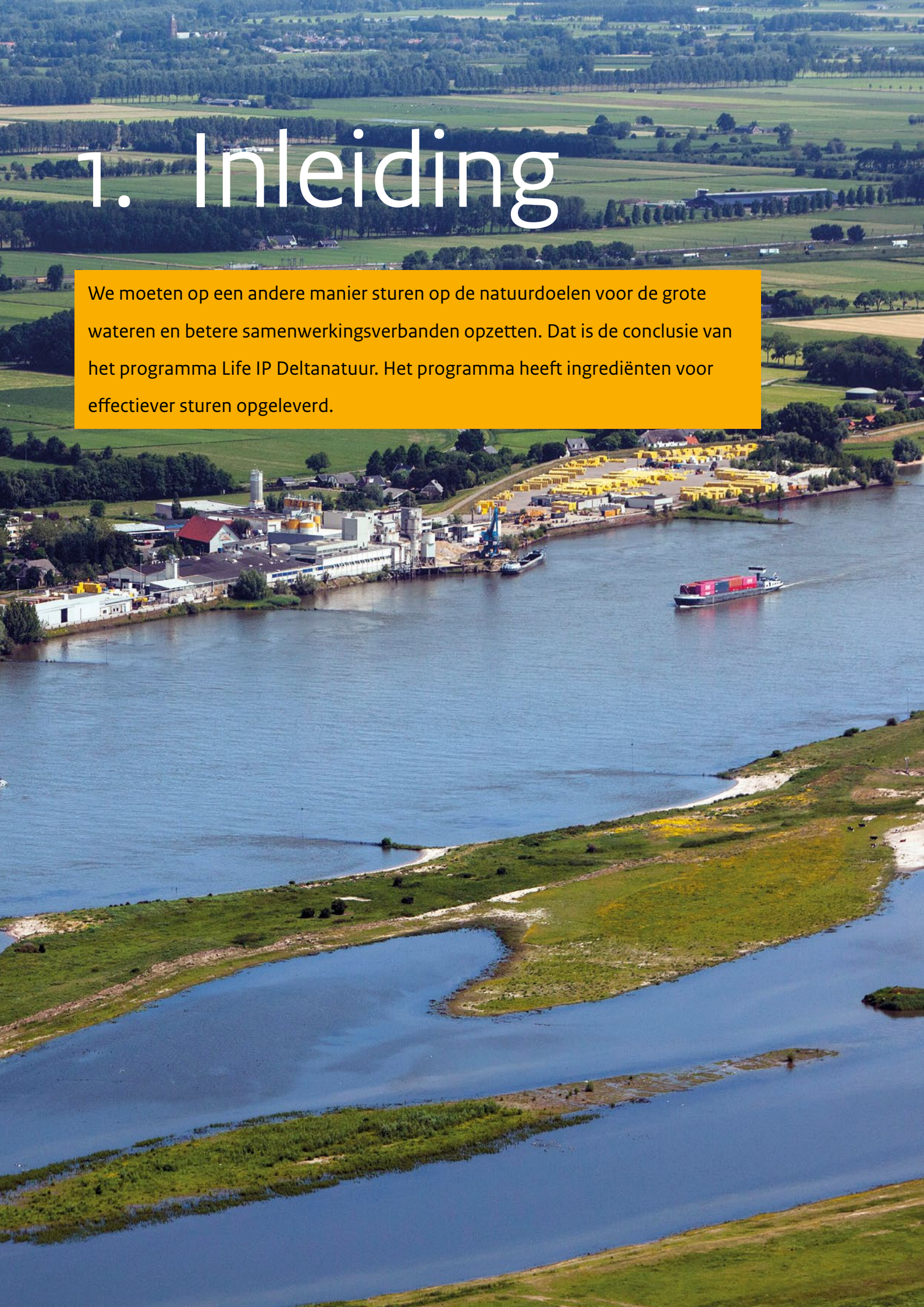
Donné Slangen

Voorzitter stuurgroep LIFE-IP-Deltanatuur

1. Inleiding

We moeten op een andere manier sturen op de natuurdoelen voor de grote wateren en betere samenwerkingsverbanden opzetten. Dat is de conclusie van het programma Life IP Deltanatuur. Het programma heeft ingrediënten voor effectiever sturen opgeleverd.

1.1 Werk je aan natuur ... raak je andere belangen. En andersom.

Nederland kan niet zonder natuur(diensten)

Gevarieerde natuurgebieden, robuuste ecosystemen, hoge biodiversiteit, herstel van typische deltanatuur. De ambities en wettelijke verplichtingen op het gebied van natuur zijn groot. Geen wonder, want Nederland heeft daar alle belang bij. Vanwege de op zichzelf staande waarde van natuur. En vanwege de onmisbare diensten die natuur biedt voor onze gezondheid, welzijn, land- en tuinbouw, visserij, recreatie, enzovoort: de zogenoemde ecosysteemdiensten.

Toch komen natuurprojecten maar moeizaam van de grond

Natuurprojecten stuiten keer op keer op grote belemmeringen. Vaak is het al lastig de verschillende natuurdoelen bij elkaar te brengen: Natura 2000, Kaderrichtlijn Water, Natuurnetwerk Nederland, enzovoort. Nog lastiger is het deze natuurdoelen te combineren met andere functies in een gebied, zoals waterveiligheid, recreatie, visserij en scheepvaart. Het welslagen hangt dan af van de wil van afzonderlijke partijen om er samen uit te komen, maar niet iedere partij ziet dat als een gedeeld belang. Zelfs niet als zo'n partij uiteindelijk afhankelijk is van de ecosysteemdiensten van de natuur.

“Het gevolg is dat veel natuurprojecten onevenredig veel geld, energie en tijd besteden aan het samenwerkingsproces. Tegelijkertijd steekt de opbrengst voor natuur niet zelden mager af tegen de ambities en verplichtingen.”

De oplossing: anders sturen op natuur

Tijd voor een andere aanpak. Willen we écht werk maken van de natuurdoelen in de grote wateren, dan moeten we op een andere manier sturen op natuurwinst. Het programma Life IP Deltanatuur heeft nieuwe inzichten opgeleverd.

Life IP Deltanatuur: meer natuurwinst in Nederland

Het programma Life IP Deltanatuur heeft een impuls gegeven aan natuur in de grote wateren met nieuwe inzichten in natuurdoelen en sturingsvraagstukken. De twee hoofdproducten van het programma zijn:

- Natuurwinstplan Grote wateren 2021: een stappenplan naar robuuste ecosystemen in de grote wateren, als basis voor de natuurdoelen;
- Samen sturen op natuur: natuurwinst als gezamenlijke opgave (het voorliggende inspiratieboek).

Samen sturen op natuur is het resultaat van een groot aantal onderzoeken, praktijkvoorbeelden, monitoring van samenwerkingsverbanden en discussies. De inzichten in het inspiratieboek zijn tot stand gekomen dankzij de inbreng van wetenschappers, projectleiders, opdrachtgevers, ervaringsdeskundigen en andere betrokkenen.

1.2 Effectief sturen op natuurwinst: nieuwe ingrediënten

Hoe schep je als opdrachtgever de juiste voorwaarden voor het bereiken van natuurdoelen in de grote wateren? Hoe smeed je als projectleider effectieve samenwerkingsverbanden? Dit inspiratieboek geeft op basis van onderzoeken en voorbeeldprojecten ingrediënten voor een andere sturing. De natuur van de grote wateren staat daarbij centraal.

Ontsnipper de natuurdoelen

Een belangrijke sleutel ligt op het beleidsniveau, landelijk en regionaal: daar begint de versnippering in verschillende natuurdoelen en budgetten. En daar is dan ook een deel van de oplossing te vinden: ontsnipper, maak overkoepelende kaders voor natuur en breng budgetten bij elkaar.

Zie natuur als onderdeel van de basislaag

Natuur is geen functie die met andere functies moet concurreren, maar onderdeel van de basislaag: de laag van bodem, water en ecosystemen. De basislaag bepaalt welke vormen van gebruik duurzaam inpasbaar zijn. Een goede analyse van de basislaag, inclusief natuur, maakt kansen voor de integrale inrichting duidelijk.

Werk meteen integraal

Werken aan natuurdoelen is zelden of nooit de enige opgave in een gebied. Vrijwel altijd zijn er ook andere opgaven, zoals duurzame energieopwekking, een klimaatbestendige inrichting, het beperken van de stikstofuitstoot of woningbouw. Bekijk de opgaven meteen in samenhang, met de basislaag als uitgangspunt, om herhaling van discussies te voorkomen.

2. Sturing en samenwerkings- verbanden onder de loep

Over sturen en samenwerken kan iedereen uit ervaring meepraten. Life IP Deltanatuur heeft de ervaringsdeskundigheid op dit gebied verrijkt met wetenschappelijk onderzoek en gedegen analyse van projectgegevens. Dat heeft nieuwe inzichten gegeven in de kansen en belemmeringen voor natuurwinst.

2.1 Inzichten uit de wetenschap

Natuuropgaven komen uit verschillende beleidsterreinen

Wageningen Environmental Research (WENR) heeft voor Life IP Deltanatuur verschillende onderzoeken uitgevoerd, onder meer naar overeenkomsten en verschillen tussen natuuropgaven in het waterbeleid, het natuurbeleid en het ruimtelijk beleid. In projecten en gebieden komen de natuuropgaven uit deze beleidsterreinen samen. Dan blijkt vaak dat opgaven niet te combineren zijn, bijvoorbeeld doordat ze tegenstrijdige eisen stellen aan bodem- en watercondities of omdat middelen en procedures niet samengaan.

Waar verschillende natuuropgaven samenkomen, is afstemming tussen bestuurlijke niveaus nodig

Afstemming tussen de verschillende natuuropgaven is in de praktijk lastig, vooral omdat het beleid voor natuur, water en ruimte op verschillende bestuurlijke niveaus tot stand komt:

- **waterbeleid:** voornamelijk op nationaal en regionaal niveau (bijvoorbeeld het Nationaal Waterprogramma en Waterbeheerplannen);
- **natuurbeleid:** voornamelijk op Europees niveau en op provinciaal niveau (bijvoorbeeld Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland);
- **ruimtelijk beleid:** op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau (zoals omgevingsvisies).

Het uitwerken van natuuropgaven vraagt daarom niet alleen horizontale afstemming (bijvoorbeeld tussen ministeries), maar ook verticale afstemming tussen verschillende bestuurslagen die niet gelijkwaardig zijn in cultuur, mandaat en dominantie (bijvoorbeeld tussen een gemeente en een ministerie). Dat maakt samenwerking lastig. Bijkomend dilemma is dat de beleidsverantwoordelijken niet altijd zeggenschap hebben over de budgetten voor de uitvoering.

De samenwerking is verbeterd, de samenhang vraagt nog aandacht

De Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) heeft partijen die werken aan natuurbeleid en waterbeleid voor de grote wateren bij elkaar gebracht. Dit uitvoeringsprogramma van het Rijk moet robuuste natuur in de grote wateren opleveren: door herstel van natuurlijke processen, aanleg van leefgebieden van goede kwaliteit en goede verbindingen. Doordat water- en natuurdoelen hier samenkomen, heeft de samenwerking een impuls gekregen. Verschillende partijen stellen samen streefbeeld voor 2050 op, met als uitgangspunt dat bodem, water en ecosystemen sturend zijn.

Een noodzakelijke volgende stap is het versterken van de samenhang met andere aspecten van het natuur- en waterbeleid. Denk bijvoorbeeld aan de instandhoudingsdoelen van Natura 2000, het omgaan met negatieve effecten op natuur van medegebruik en de daarvoor benodigde kaders voor vergunningverlening en geld voor beheer en onderhoud.

Geldstromen en verantwoordelijkheden vormen een complexe kluwen

In opdracht van Life IP Deltanatuur heeft bureau Lysias de geldstromen geanalyseerd die beschikbaar zijn voor natuur in de grote wateren. De analyse laat zien hoe de rolopvatting en verantwoordelijkheden van verschillende overheden in de loop van de tijd zijn verschoven. Er zijn nu verschillende kaders en programma's voor natuur in de grote wateren met verschillende budgetten. In combinatie met de toenemende aandacht voor een integrale benadering van problemen en oplossingen heeft dat een zeer complex speelveld opgeleverd.

“Meer partijen vergroten uiteindelijk het commitment, maar de governance wordt complexer: iedere partij brengt andere belangen en financiële spelregels mee. De kluwen wordt steeds groter.”

Advies: integrale gebiedsvisie en financieringsstrategie

Goed samenwerken aan natuurdoelen is essentieel, maar kan alleen effectief zijn als overheden op nationaal en regionaal niveau gunstige voorwaarden creëren. WENR adviseert om op nationaal niveau keuzes te maken over de grote maatschappelijke en landschappelijke ontwerpopgaven, op basis van een gezamenlijke visie, en daarbij de

sterke punten van de verschillende beleidsterreinen te benutten: de doel- en uitvoeringsgerichtheid van het waterbeleid, het systeemdenken van het natuurbeleid en het instrumentarium van het ruimtelijk beleid. De verdere uitwerking van de opgaven kan het best op gebiedsniveau plaatsvinden.

Ook Lysias pleit voor een integrale aanpak op gebiedsniveau en stelt voor de Natura 2000-beheerplannen daarvoor te benutten. Ook adviseert Lysias om de rijksgeldstromen voor natuur overzichtelijk te bundelen in het Deltafonds en de beschikbare middelen uit de verschillende programma's bij elkaar te brengen in een langjarige financieringsstrategie. De inzet van middelen zou moeten plaatsvinden op basis van het verantwoordelijkheidsbeginsel (bijdragen van partijen die verantwoordelijk zijn), het profijtbeginsel (bijdragen van partijen die profijt hebben van maatregelen), het compensatiebeginsel (compensatie door partijen die versturende activiteiten uitvoeren) en het meekoppelbeginsel (natuurinclusief werken).

Klimaatbuffers: het innovatiedilemma

Acht natuurorganisaties werken samen aan 'natuurlijke klimaatbuffers' in natte gebieden: inrichtingsprojecten waar natuur en klimaatadaptatie hand in hand gaan. De organisaties, die hun krachten hebben gebundeld in de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers, zien deze aanpak als basis voor een integrale inrichting van gebieden. Dit sluit aan bij de keuze van het Rijk om water en bodem sturend te laten zijn voor de inrichting.

De aanpak heeft zich al bewezen bij het oplossen van hoogwaterproblemen in het rivierengebied en wateroverlast rond steden. Ook op andere terreinen is met klimaatbuffers winst te behalen, bijvoorbeeld bij opgaven voor klimaatadaptatie en -mitigatie, de energietransitie, het stikstofvraagstuk en de woningbouwproblematiek. In de praktijk is dat niet altijd makkelijk, vooral vanwege het 'innovatiedilemma': kiezen voor bekende technische oplossingen is makkelijker en veiliger dan kiezen voor minder bekende innovatieve oplossingen. Daarom vraagt ieder gebiedsproces weer opnieuw maatwerk in de samenwerking.

Meer op www.klimaatbuffers.nl

2.2 Inzichten uit de praktijk

Samenwerken is een voorwaarde voor natuurwinst

Als onderdeel van Life IP Deltanatuur is gemonitord hoe de aansturing van natuurgerelateerde projecten in de grote wateren verloopt (in 2017 en 2021). Verschillende projectorganisaties hebben hieraan meegedaan door een vragenlijst in te vullen. Uit de resultaten blijkt dat

projectleiders vooral belemmeringen ervaren door haperende samenwerking tussen de betrokken partijen en onduidelijkheden over rollen en verantwoordelijkheden. Deze belemmeringen zijn deels te herleiden naar de versnippering van natuuropgaven en budgetten over verschillende beleidsterreinen (zie 2.1). Onduidelijkheid over de scope en het eindresultaat leidt vaak tot veel overleg zonder dat partijen nader tot elkaar komen.

Doelmatig samenwerkingsverband als succesfactor

Een juiste keuze voor het type samenwerkingsverband en de betrokken partijen lijkt een belangrijke succesfactor voor projecten, zo blijkt uit de ingevulde vragenlijsten. En andersom kan een minder gelukkige keuze tot een proces-zonder-eind leiden. P2 managers en bureau Daalder hebben voor Life IP Deltanatuur de Schakelbak ontwikkeld: een instrument waarmee projectleiders een doelmatig samenwerkingsverband kunnen inrichten (zie kader hoofdstuk 3). De Schakelbak is ook te gebruiken om scherp te krijgen waarom een samenwerking niet goed loopt.

Partnership of netwerk

De makers van de Schakelbak hebben de samenwerkingsverbanden van verschillende projecten voor natuur in de grote wateren geanalyseerd en op basis daarvan adviezen geven. De analyses laten zien dat projecten meer kans op succes hebben als de partijen:

- samen integrale doelstellingen kiezen;
- bij de start samen vaststellen aan welke kwaliteitseisen het resultaat moet voldoen;
- op gebiedsniveau en op lokaal niveau aparte toegesneden samenwerkingsvormen kiezen;
- de aard van het samenwerkingsverband expliciet maken: de samenwerking is bijvoorbeeld een partnerschap (de partners delen bijdragen en risico's) of een netwerk (in gesprek blijven, belangen inbrengen, vaak zonder mandaat).

Vooraf het laatste punt was een *eyeopener* voor sommige projectleiders: als je samenwerkingsverband het karakter van een netwerk heeft, kun je geen concrete oplossingen voor integrale gebiedswinst van hoge kwaliteit verwachten. Een netwerk kan wel andere doelen dienen: in gesprek blijven, elkaar informeren en elkaars belangen leren kennen. En erachter komen welke partijen een partnership kunnen vormen.

“Het proces vraagt vaak meer energie dan het behalen van de doelen.”

Eems-Dollard: samenwerken over de grens

Het Eems-Dollardestuarium ligt deels in Nederland en deels in Duitsland. De landen hebben beide een verantwoordelijkheid voor de natuurkwaliteit. De afgelopen jaren hebben ze geïnvesteerd in een gezamenlijke boodschap: Duitsland en Nederland streven samen naar een ecologisch gezond estuarium dat een goede ecologische veerkracht heeft en bestand is tegen klimaatverandering.

De samenwerking bleef lange tijd beperkt tot informatie-uitwisseling. In een gezamenlijke sessie constateerden de directeurs uit de landen dat sprake is van een zogenaamde ‘netwerksamenwerking’ en dat ze die op onderdelen willen intensiveren tot samenwerking in projecten. Daar hebben ze drie concrete projecten voor uitgekozen, onder meer het opstellen van een gezamenlijke sedimentmanagementstrategie. Het opdrachtgeverschap hebben ze ondergebracht bij de Subcommissie Eems-Dollard van de Permanente Grenswatercommissie.

An aerial photograph of a coastal landscape. A dark, winding waterway flows through the scene, surrounded by numerous small, elongated islands and peninsulas covered in dense green vegetation. Below the waterway, a straight road with a blue line runs horizontally across the frame. At the bottom, a sandy beach meets the dark, choppy water of the sea. The overall scene depicts a natural coastal environment.

3. Ingrediënten voor effectief sturen op natuurwinst in de grote wateren

Het programma Life IP Deltanatuur geeft zeven tips om effectiever te sturen op natuurwinst in de grote wateren. De tips spelen op drie niveaus: het beleid, het gebied en het project. Ze vormen een samenhangend geheel en hangen direct samen met het Natuurwinstplan Grote Wateren.

3.1 Zeven tips voor effectief sturen op natuur

Eenduidig beleidsmatig kader

1 Zie het ecosysteem als sturend principe, samen met water en bodem

Water en bodem zijn sturend voor de inrichting van Nederland. Daar heeft het Rijk voor gekozen in de Nationale Omgevingsvisie en het is onderdeel van het Regeerakkoord 2021-2025. Ecosystemen zijn onlosmakelijk verbonden met het water- en bodemsysteem. Door robuuste ecosystemen te creëren, passend bij het natuurlijke water- en bodemsysteem, ontstaat een duurzaam fundament voor de natuurdoelen én voor het gebruik en beheer voor andere functies.

2 Stuur op natuurwinst met één helder kader voor alle natuurdoelen

Breng landelijke en provinciale natuurdoelen voor de grote wateren bij elkaar in één helder kader. Breng ook de budgetten bij elkaar en maak deze inzichtelijk. Zorg ervoor dat de doelen voor Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water naadloos op elkaar aansluiten door het hele ecosysteem in ogenschouw te nemen. Dit is een voorwaarde voor succesvolle projecten. Door dit op beleidsniveau goed te regelen, hoeft dit geen onderhandelingstraject in ieder afzonderlijk project te zijn. Dat scheelt veel tijd en energie.

3 Kies voor natuurinclusief als norm voor alle vormen van gebruik en inrichting

Natuur is in het belang van iedereen. Als de natuur niet op orde is, heeft dat gevolgen voor onze gezondheid en ons welzijn. Het belemmert ook de activiteiten van bedrijven in de directe omgeving en verder weg. Denk aan visserij, veerdiensten, energiewinning, recreatie en landbouw. Dat is de afgelopen jaren glashelder geworden met de stikstofcrisis. Het behalen van de natuurdoelen is daarmee een gedeeld belang. Maak dat expliciet en kies in het beleid voor natuurinclusief werken en ontwerpen als norm voor alle sectoren.

“Natuurinclusiviteit vooraf
levert meer op dan
natuurcompensatie achteraf.”

Gebiedsgericht en integraal

4 Werk de basislaag gebiedsgericht uit

Hoe de basislaag van water, bodem en ecosysteem eruit ziet, hangt af van de kenmerken van een gebied. Om water, bodem en ecosysteem daadwerkelijk sturend te laten zijn, is het belangrijk de basislaag concreet uit te werken in een gebiedsproces. De basislaag is het uitgangspunt voor de natuurdoelen, maar ook voor gebruik en inrichting voor andere functies. Daarom is het noodzakelijk de basislaag en eventuele verbeteringen daarin met alle gebruikers samen in kaart te brengen. De gebiedsgerichte basislaag vormt de schakel tussen beleid en uitvoeringsprojecten.

5 Werk natuurinclusief én integraal: dat is de realiteit van deze tijd

Iedere vierkante kilometer van Nederland moet meerdere doelen dienen, ook in de grote wateren. Zeker nu we midden in grote maatschappelijk opgaven staan, zoals herstel van de biodiversiteit, de klimaatopgave, de energietransitie, de woningbouwopgave en de landbouwtransitie. Niet alles kan overal, keuzes maken is dan ook noodzakelijk. Ook natuurdoelen voor een gebied kunnen onderling strijdig zijn. Daarom is het raadzaam eerst een integrale gebiedsvisie op te stellen (met de basislaag als uitgangspunt) en die bestuurlijk te laten vaststellen. Bij zo'n visie hoort ook een gezamenlijke gebiedsgerichte financieringsstrategie die de verschillende (sectorale) budgetten samenbrengt.

Spuimonding: natuur voor vitale dorpen

Bij de monding van het Spui in het Haringvliet liggen twee bijzondere natuurgebieden: de Korendijkse slikken en de Beninger slikken. Natuurmonumenten wil de natuurgebieden versterken door de aangrenzende Leenheerenpolder erbij te trekken. Dit leverde in eerste instantie weerstand op, omdat de polder goede landbouwgrond heeft. Een eerdere aanwijzing van de polder als Natura 2000-gebied werd daarom later weer grotendeels ingetrokken. Inmiddels zijn lokale bestuurders en omwonenden van gedachten veranderd.

De gemeente Hoeksche Waard heeft namelijk te maken met vergrijzing. Essentiële voorzieningen, zoals de supermarkt, dreigen verloren te gaan. Natuurmonumenten heeft de betrokkenen meegenomen naar natuurgebieden in de buurt, om te laten zien dat natuur veel mensen aantrekt die ook iets kopen in de supermarkt, wat eten in het plaatselijke café en hun fiets laten repareren. Dat zorgde voor een omslag in het denken: natuurontwikkeling kan helpen om dorpen vitaal te houden.

“Een actieve rol van het Rijk is nodig om te borgen dat de opgaven integraal en in logisch samenhangende deelgebieden worden aangepakt.”

Programma's en projecten met haalbare doelen

6 Maak alle partijen medeverantwoordelijk voor een integrale oplossing (red de projectleider)

Vrijwel alle (natuur)projecten hebben te maken met doelen en wensen voor meerdere functies. En vrijwel altijd is dat aanleiding voor een langdurig en ingewikkeld proces waarbij iedere partij er het beste uit probeert te halen voor zijn eigen belang. Opdrachtgevers voor (natuur)projecten moeten betere voorwaarden scheppen om tot een echt integrale oplossing te komen. Het vaststellen van een integrale gebiedsvisie is een belangrijke start (tip 5). Bij de uitwerking daarvan in projecten is het essentieel dat iedere partij medeverantwoordelijk is voor het integrale resultaat. Dan kan bijvoorbeeld door te sturen op integrale convenanten waarin partijen afspraken maken over de gezamenlijke eindkwaliteit en de gezamenlijke financiering van het project.

7 Kies zorgvuldig een samenwerkingsverband

Als partijen samen doelen moeten bereiken, vraagt dat een ander samenwerkingsverband dan als ze vooral met elkaar in gesprek moeten blijven of vrijblijvend meedenken. Daarom is het belangrijk bij de start expliciet te maken wat de samenwerking moet opleveren en welk samenwerkingsverband daar het beste bij past. Binnen een programma of project zijn doorgaans verschillende typen samenwerkingsverbanden nodig. De Schakelbak kan behulpzaam bij de keuze (zie kader). Het helpt ook om bij de start van het project een heldere escalatieroute af te spreken voor het geval het proces stopt. De projectleider kan de besluitvorming dan snel op de juiste tafel leggen, bijvoorbeeld als verschillende projectdoelen niet te combineren blijken.

“Durf terug te gaan naar je opdrachtgever als je niet de goede randvoorwaarden hebt meegekregen.”

7 tips voor effectief sturen op natuur

Sturen in beleid

Zie het ecosysteem als sturend principe, samen met water en bodem

Kies voor natuurinclusief als norm voor alle vormen van gebruik en inrichting

Stuur op natuurwinst met één helder kader voor alle natuurdoelen

Sturen in gebieden

Werk de basislaag van water, bodem en natuur gebiedsgericht uit

Werk natuurinclusief en integraal: dat is de realiteit van deze tijd

Sturen in projecten

Maak alle partijen verantwoordelijk voor een integrale oplossing

Kies zorgvuldig een samenwerkingsverband

De Schakelbak: samenwerken in de juiste versnelling

De Schakelbak is een instrument dat helpt om een nieuw samenwerkingsverband effectief in te richten. Of om te analyseren waarom een bestaand samenwerkingsverband hapert en wat daaraan te doen is. Daarmee is de Schakelbak te gebruiken om een samenwerkingsverband te ontwerpen, te toetsen en te verbeteren.

Dat gebeurt aan de hand van vier kernvragen:

1. Kan de samenwerking?
2. Klopt de samenwerking?
3. Werkt de samenwerking?
4. Levert de samenwerking?

Voor iedere vraag geeft het instrument een aantal checkpunten.

De vier vragen zijn te zien als een versnellingsbak: als alle versnellingen op de juiste manier zijn doorlopen, ontstaat een effectief samenwerkingsverband. Als het samenwerkingsverband hapert, is het zaak om terug te schakelen en opnieuw de vragen te analyseren.

3.2 Samenhang met Natuurwinstplan Grote Wateren 2021

Twee ambities

De bovenstaande tips voor de sturing hebben verschillende dwarsverbanden met de inhoudelijke strategie van het Natuurwinstplan Grote Wateren 2021. Het Natuurwinstplan verbindt twee ambities: het behalen van Natura 2000-doelen in de grote wateren en het creëren van robuuste ecosystemen.

Op landelijk niveau natuurdoelen halen

Het Natuurwinstplan geeft een stappenplan om de natuurdoelen in de grote wateren landelijk gezien te bereiken. Zo nodig wil Nederland de gebiedsspecifieke doelen aanpassen als deze niet blijken te passen bij een robuust ecosysteem. Dit sluit aan bij de tip om tot een eenduidig kader met natuurdoelen te komen (zie tip 1).

Robuuste ecosystemen als fundament

Centraal in het Natuurwinstplan staat de inzet op robuuste ecosystemen: ecosystemen die passen bij de natuurlijke processen in een gebied of watersysteem. Door robuuste ecosystemen te creëren, ontstaat een duurzaam fundament voor de natuurdoelen. Dit sluit aan bij de keuze om de basislaag van water, bodem en ecosystemen sturend te laten zijn voor inrichting, beheer en gebruik (tip 3). Daarom is het essentieel de basislaag gezamenlijk uit te werken met de betrokken partijen en bestuurlijk vast te stellen. Ook in het Natuurwinstplan Grote Wateren is dit een belangrijke stap in de strategie.

Oostvaardersoever: nieuwe verbinding, nieuwe partijen

Oostvaardersoever is een plan om de natuur van het Markermeer te verbinden met de binnendijkse moerasnatuur van de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen. Alle drie de gebieden profiteren daarvan. De verbinding zorgt voor uitwisseling van voedingsstoffen en dieren. Zo worden de ecosystemen robuuster.

Door 'over de dijk' te kijken zijn ook nieuwe verbindingen ontstaan tussen partijen. Met hulp van Life IP is het plan ingebracht in de Gebiedsagenda IJsselmeergebied en Panorama Markermeer-IJmeer. Oostvaardersoever gaat verder als project van de Programmatiese Aanpak Grote Wateren. Rijk en regio hebben inmiddels samen een voorkeursalternatief gemaakt en gezamenlijke financiering beschikbaar gesteld. Voor de volgende fase, de planuitwerking, zoeken de partijen weer een passende samenwerkingswijze, onder meer met behulp van de Schakelbak.

4. Nieuwe stappen

Effectiever sturen op natuurdoelen is mogelijk en noodzakelijk. Het programma Life IP Deltanatuur heeft daar nieuwe inzichten in gegeven. Dat heeft onder meer de 7 tips in dit inspiratieboek opgeleverd waar iedereen zijn of haar voordeel mee kan doen. Daarmee is het onderwerp effectief sturen niet ‘klaar’: verschillende tips vragen ook om politiek-bestuurlijke keuzes. Dit vraagt om bestuurders met het lef die nieuwe toekomstbestendige stappen zetten.

Heldere besluiten

Belangrijke voorwaarden voor effectief sturen zijn onder meer het ontsnipperen van de verschillende natuurdoelen en -budgetten (alle doelen en budgetten bij elkaar brengen in één kader), het opnemen van natuur in de basislaag en natuurinclusief werken als uitgangspunt nemen voor alle functies. Dit vraagt om heldere besluiten bij het Rijk en in de regio.

Integrale gebiedsvisie

Ook het opstellen van een integrale gebiedsvisie vraagt politiek-bestuurlijke inzet. In zo’n gebiedsvisie kiezen bestuurders welke opgaven een plaats krijgen in een bepaald gebied en welke budgetten beschikbaar zijn voor het integrale eindresultaat. Projectleiders hebben daarmee een helder kader bij de start van een project en hoeven deze discussies niet in ieder project afzonderlijk te voeren. Dat kan het proces versnellen.

Verder met effectief sturen en samenwerken

De inzichten en tips uit dit inspiratieboek worden benut in de Programmatische Aanpak Grote Wateren en bij de implementatie van het Natuurwinstplan Grote Wateren. Ook vormen ze input voor de nieuwe Life IP-projecten All4Biodiversity en Klimaatadaptatie.

Colofon

Dit inspiratieboek is een uitgave van het samenwerkingsverband Life IP Deltanatuur.

Tekst: Renske Postma (www.dekrachtvantaal.nl)

Beeld: Staatsbosbeheer en RVO / Gerhard van Roon
(www.gerhardvanroon.nl)

Vormgeving: Ontwerpwerk / OSAGE / Xerox

Voor meer informatie zie: www.life-ip-deltanatuur.nl

Juli 2022

